

NEDERLANDS
KAMERORKEST

MOZART

Symfonie nr. 41 'Jupiter'

BRAHMS

Vioolconcert

Gordan Nikolić
viool

Yakult

orkest.nl

PROGRAMMA

Béla Bartók (1881 - 1945)

Roemeense Volksdansen voor strijkorkest
(1915) *arr. Arthur Willner*

- I. Jocul cu bătă (Allegro moderato)
- II. Brâul (Allegro)
- III. Pe loc (Moderato)
- IV. Buciumeana (Moderato)
- V. Poarga Românească (Allegro)
- VI. Mărunțel (L'istesso tempo - Allegro vivace)

Johannes Brahms (1833 - 1897)

Vioolconcert in D op. 77 (1878)

Allegro non troppo

Adagio

Allegro giocoso, ma non troppo vivace - Poco più presto

Pauze

Wolfgang Amadeus Mozart (1756 - 1791)

Symfonie nr. 41 in C KV 551 'Jupiter' (1788)

Allegro vivace

Andante cantabile

Menuetto: Allegretto

Molto allegro

NEDERLANDS KAMERORKEST

Gordan Nikolić, muzikaal leider en viool

vr 28 maart, 20:00

PHIL Haarlem

za 29 maart, 20:15

zo 30 maart, 14:15

Het Concertgebouw

Duur concert: ca. 110 minuten

VOORPROGRAMMA

Christiaan Kuyvenhove leidt het programma in, met Rick Huls en Annemiek de Bruin (klarinetten uit het orkest).

vr 28 maart, 19:25 - 19:45

in het PHIL Café

Marije Bosnak leidt het

programma in, met Rick Huls en Annemiek de Bruin.

za 29 maart, 19:40 - 20:00

zo 30 maart, 13:40 - 14:00

in de Spiegelzaal

Gordan Nikolić twintig jaar muzikaal leider

Gordan Nikolić viert met dit programma zijn twintigjarig jubileum als muzikaal leider van het Nederlands Kamerorkest. In die twintig jaar zijn Nikolić en het orkest onlosmakelijk met elkaar verbonden geraakt. Niet voor niets schreef Trouw een paar jaar na zijn aanstelling hoe Nikolić het Nederlands Kamerorkest een compleet nieuw aanzien gaf en hoe het “charisma van de Servische violist stuitert door de strijkersgelederen”. Onderdeel van het succes is dat Nikolić niet als dirigent voor het Nederlands Kamerorkest staat, maar vanaf de eerste les naar de musici aanvoert. Zelf zegt hij: “Ik ben er niet om te vertellen wat de andere musici moeten doen. Ik probeer een energieke of emotionele richting aan te geven, en vervolgens proberen we een gemeenschappelijke taal te vinden.” Deze gemeenschappelijke taal is een unieke kracht van het Nederlands Kamerorkest, en zal voor de luisteraars bekend klinken: geïnspireerd door Nikolić is het orkest geen verzameling individuen, maar speelt het als één stem.

“Brahms’ Violconcert: C’est l’amour!”

Van Béla Bartók’s *Roemeense dansen* via het *Violconcert* van Brahms naar Mozarts glorieuze *Jupitersymfonie*: er zijn vele draden die deze drie werken met elkaar verbinden.

Allereerst is er Gordan Nikolić. De muzikaal leider van het Nederlands Kamerorkest eert met Bartók zijn Oost-Europese wortels, speelt met Brahms’ *Violconcert* het soloconcert dat hem het meest na aan het hart ligt, en brengt met Mozarts laatste symfonie een werk ten gehore dat zich heeft ontpopt tot lijfstuk van het Nederlands Kamerorkest. Dan is er de volksmuziek. De Hongaarse en Roemeense volksmuziek die Bartók zo onderzocht kon ook op de sympathie van Johannes Brahms rekenen. Veelvuldig gebruikte de Duitse componist Boheemse ritmes en thema’s in zijn werk. Ook de Oostenrijkse Mozart ging geregeld te rade bij de bekende volksmuziek van die tijd. Bovendien was Mozart naast Beethoven een voorbeeld voor de klassieke weg die Brahms bewandelde met zijn symfonieën en concerten.

(Etno)musicologisch veldwerk

Zoals Brahms in zijn *Hongaarse dansen* grotendeels uitging van bekende melodieën, zo deed Béla Bartók dat in zijn zes *Roemeense Dansen*. Alleen waar Brahms gebruik maakte van melodieën die hij leerde kennen door de violist Eduard Reményi, vond Bartók zijn materiaal door gedegen (etnomusicologisch) veldwerk. Alle zes de delen zijn gebaseerd op melodieën en dansritmes die Bartók in het veld hoorde van traditionele vioolspelers en fluitisten. Wat deze oorspronkelijk voor piano werken uniek maakt is de wijze waarop Bartók ze 'harmoniseerde' en vervolgens orkestreerde. De componist bewaarde daarbij zijn meesterzet voor het zesde en laatste deel dat zonder pauze volgt op het voorgaande deel. In deze opzweepende dans combineert hij op virtueuze wijze twee thema's.

Joseph Joachim

Dat deze *Roemeense dansen* van Bartók al snel uitgroeiden tot een publiekssucces had mede te maken met de weg die Brahms eerder al geëffend had. Zijn interesse voor de volksmuziek, zette vele oren van kritische luisteraars open voor de muzikale aard van landen als Hongarije en Roemenië. Brahms had daarbij een gids in de violist Eduard Reményi die ook op een andere manier van grote betekenis was voor de jonge componist. Tijdens een gezamenlijke concertreis door het noordoosten van Duitsland arrangeerde Reményi een ontmoeting tussen zijn oude studievriend, de toen al wereldberoemde violist Joseph Joachim en Brahms. Hoewel de twintigjarige componist zich in eerste instantie schuchter op de achtergrond hield, kreeg Joachim Brahms zover dat hij achter de piano kroop en wat eigen werk liet horen. Joachim was verkocht en de basis voor een levenslange vriendschap gelegd. Toch zou het tot 1878 duren voor de immer twijfelende Brahms het aandurfde om de viool als solo-instrument te gebruiken in een concert. In een brief aan Joachim maakte hij die zomer melding van zijn vioolconcert en zond hij de violist de schetsen met het verzoek om suggesties en aanmerkingen. Joachim complimenteerde Brahms voor zijn originele schrijfwijze voor de viool, schreef zoals gebruikelijk in die dagen de cadens voor het eerste deel en gaf inderdaad enkele suggesties die Brahms grotendeels verwerkte. Het enthousiasme van Joachim gaf Brahms moed en de première werd gepland op nieuwjaarsdag 1879 met het Gewandhausorchester in Leipzig.

Een grote rol voor het orkest

De belangstelling voor de eerste uitvoering was groot. Logisch, want het repertoire aan vioolconcerten was in die dagen zeer mager. Beethovens *Vioolconcert* stond dankzij de ijver van Joachim hoog aangeschreven en ook het *Vioolconcert* van Mendelssohn had de tand des tijds doorstaan, maar daar hield het zo'n beetje mee op. Passend bij de band tussen Gordan Nikolić en het Nederlands Kamerorkest, heeft het orkest in Brahms' *Vioolconcert* een grote rol en is de viool vaak vooral een vooruitgeschoven partner van de andere instrumenten. Zozeer zelfs dat de eerste reacties na de première lauw waren en violist Pablo de Sarasate een beetje jaloers werd van de hobo-solo aan het begin van het tweede deel. En inderdaad, in dit Adagio begint de hobo met een schitterende en in alles Brahmsiaanse melodie. Gelukkig voor De Sarasate mag de viool in het laatste deel wel degelijk losgaan, waar de Hongaarse invloeden zorgen voor muzikaal vuurwerk. En dankzij Joachims niet aflatende promotie werd Brahms' *Vioolconcert in D*, ondanks de aanvankelijk lauwe reacties, aan het begin van de twintigste eeuw vaker uitgevoerd dan Brahms' grote voorbeeld: het vioolconcert van Beethoven. Gordan Nikolić, die al op jonge leeftijd op de muziek-kostschool kennismakte met Brahms' *Vioolconcert*, kan kort zijn over waarom het werk voor dit concert op het programma staat: "Waarom Brahms' *Vioolconcert*? *C'est l'amour!*"

Bliksemschichten

Ondanks het enorme voorbeeld dat Beethoven was, sprak Brahms bij herhaling zijn bewondering uit voor Wolfgang Amadeus Mozart. Vooral Mozarts laatste symfonieën sloeg hij geregeld hoger aan dan de werken van Beethoven. Deze gedachte van Brahms had ongetwijfeld te maken met het feit dat Mozart niet alleen een voorlopige kroon zette op de klassieke traditie, maar ook en vooral met de manier waarop hij in zijn laatste symfonieën de meerstemmigheid van de barokke periode verbond met het schijnbaar eenvoudige van de vroege klassieke tijd. Mozart schreef zijn laatste drie symfonieën kort achter elkaar in de zomer van 1788. Een moeilijke periode voor de componist. Zijn zes maanden oude dochtertje Theresia stierf, zijn eigen gezondheid liet te wensen over en zijn financiële problemen bereikten een hoogtepunt. Hij moest geld lenen van zijn mede-vrijmetselaar Michael Puchberg. Ondertussen schreef hij drie briljante symfonieën met als hoogtepunt zijn *Symfonie nr. 41 in C KV 551*.

De bijnaam 'Jupiter' komt niet van Mozart zelf. De in Engeland gevestigde impresario Johann Peter Salomon wordt wel als bron genoemd, maar ook de Engelse uitgever Johann Baptist Cramer die bij de eerste akkoorden van het eerste deel 'moest denken aan Jupiter en zijn bliksemschichten'.

Vijfstemmige fuga

Dat eerste deel in een standaard sonatevorm laat meteen blijken hoezeer Mozart zijn vak verstaat en speelt met contrasten tussen het bombastische eerste thema en de zangerige strijkers. Ook het tweede deel, *Andante cantabile*, bevat zo'n contrast tussen het serene eerste thema en het dramatische tweede thema. Verwijzingen naar de sarabande, de aloude hofdans houden de zaak bijeen. In het derde deel speelt Mozart met de basis van het menuet door het accent steeds te verleggen, maar het absolute vernuft heeft hij bewaard voor het laatste deel. Deze Finale, *Molto allegro*, mondt uit in een vijfstemmige fuga en bevat maar liefst vijf verschillende thema's, waaronder het eerste thema uit het eerste deel dat weer even terugkeert. Het belangrijkste thema bevat slechts vier noten, c-d-f-e, een thema met een geschiedenis. Het gaat terug tot de dertiende-eeuwse hymne *Pange lingua gloriosi corporis mysterium* van Thomas van Aquino en ook Johann Joseph Fux gebruikten het als basisthema in zijn leerboek *Gradus ad Parnassum*. Alsof Mozart even wilde laten horen dat hij in zijn laatste symfonie boven de leerboeken was uitgestegen.

Tekst: Paul Janssen

Gordan Nikolić, leiding/viool

Gordan Nikolić is sinds 2004 de concertmeester en muzikaal leider van het Nederlands Kamerorkest. Nikolić werd in 1968 in het huidige Servië geboren, begon op zijn zevende met vioolspelen en ging twee jaar later naar een muziek-kostschool voor vioolles. Hij vervolgde zijn studie bij

dirigent en violist Jean-Jacques Kantorow in Basel en noemt de legendarische dirigent Sir Colin Davis als grote inspirator. Onder Davis was Nikolić van 1997 tot 2017 concertmeester van het London Symphony Orchestra.

Nikolić staat niet als dirigent voor het Nederlands Kamerorkest, maar voert vanaf de eerste lessenaar de musici aan. Hierbij streeft hij ernaar dat elke musicus zijn of haar eigen muzikale visie naar voren kan brengen. Nikolić wordt veel gevraagd als muzikaal leider bij internationale gezelschappen. Daarnaast is Nikolić docent aan het Conservatoire de Paris, de

Hochschule für Musik in Saarbrücken en Codarts in Rotterdam.

Nederlands kamerorkest

Het Nederlands Kamerorkest werd in 1955 opgericht. Violist en dirigent Szymon Goldberg was muzikaal leider vanaf de oprichting van het orkest tot aan 1979. Hij verwierf wereldfaam toen hij met het orkest in de Carnegie Hall in New York speelde: 'If ever a concert merited the epithet 'perfect', it was the one given by Szymon Goldberg and his Netherlands Chamber Orchestra in Carnegie Hall,' schreef The New York Times destijds. Het Nederlands Kamerorkest is met 25 tot 45 musici een klein en intiem orkest en weet het publiek telkens weer mee te slepen met zinderend samenspel. De musici vertrouwen blind op elkaar, en die chemie is voelbaar tijdens een concert. In 2004 werd Gordan Nikolić aangesteld als muzikaal leider. Het orkest is samen met het Nederlands Philharmonisch Orkest de vaste orkestpartner van De Nationale Opera en wordt internationaal gerekend tot de beste operaorkesten.

Klassieke muziek voor iedereen. Maak jij het mogelijk?

Bij ons krijgt iedereen de kans om te ervaren wat klassieke muziek met je doet. We verwelkomen jaarlijks duizenden kinderen, leiden getalenteerde dirigenten en orkestmusici op en spelen niet alleen op de prestigieuze podia van Het Concertgebouw en De Nationale Opera, maar ook voor buurtbewoners in onze eigen NedPhO-Koepel, in poptempel Paradiso voor nieuw publiek en met kleine ensembles in zieken- en verzorgingshuizen. Geniet je van onze concerten en gun je dit iedereen? Kijk op [orkest.nl/steun](https://www.orkest.nl/steun) wat je als Vriend of Geefkringlid kunt doen.

Masterworks over Mozarts Symfonie nr. 41

In de podcast Masterworks bespreekt Bott Jellema met musicoloog Kees Wisse per aflevering één groot muziekwerk uit de klassieke muziek. In deze Masterworks is dat: Mozarts *Symfonie nr. 41 'Jupiter'*. De aflevering is te beluisteren in diverse podcastapps of via [orkest.nl/symfonie-41](https://www.orkest.nl/symfonie-41).

Ontdek méér klassiek op orkest.nl

Bachs Johannes-Passion met Cappella Amsterdam

Stiekem is Bachs *Johannes-Passion* minstens zo mooi als grote broer *Matthäus* (en een minder lange zit!). Voor de traditionele passieconcerten werkt het Nederlands Kamerorkest dit jaar wederom samen met Cappella Amsterdam, een van de beste kamerkoren van Nederland, onder leiding van gevierd koordirigent Daniel Reuss.

vr 11 april, 19:30 Zeeuwse Concertzaal, Middelburg
za 12 april, 20:15 Het Concertgebouw
zo 13 april, 14:30 Grote Kerk, Alkmaar

Nederlands Kamerorkest
Daniel Reuss, dirigent
Berit Norbakken, sopraan
Linard Vrieling, tenor (aria's)
Kieran Carrel, tenor (evangelist)
Peter Harvey, bas (Christus)
Jaka Mihelač, bariton (aria's)
Marianne Beate Kielland, alt
Cappella Amsterdam

Marianne Beate Kielland

Schrijf je in voor onze nieuwsbrief

Altijd weten wat er speelt? Schrijf je in voor de nieuwsbrief van het Nederlands Kamerorkest en het Nederlands Philharmonisch. Hoor als eerste over concerttips, achtergrondinterviews, speciale producties en nieuwe concerten. Scan de QR-code om je aan te melden.